

Nacionālās programmas projekts
"Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības
kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai"
Līguma Nr. 2005/0001/VPD1/ESF/PIAA/05/NP/3.2.6.1/0001/0001/0154

Apkopoti kvalitatīvās izpētes rezultāti

Rīga
2007

Šis izdevums ir tapis nacionālās programmas projekta
"Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes
paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai"
līguma Nr. 2005/0001/VPD1/ESF/PIAA/05/NP/3.2.6.1/0001/0001/0154 ietvaros

Projektu finansē Eiropas Savienība no Eiropas sociālā fonda un Latvijas valsts

Par šī izdevuma saturu pilnībā atbild
Izglītības un zinātnes ministrijas Profesionālās izglītības administrācija

Pārpublicēšanas vai citēšanas gadījumā atsauce uz projektu
"Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes
paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai" obligāta

© Izglītības un zinātnes ministrijas Profesionālās izglītības administrācija, 2007

Pētījuma pasūtītājs: Izglītības un zinātnes ministrijas Profesionālās izglītības administrācija
Lomonosova iela 1/6, LV-1019, Rīga

Pētījuma veicējs: SIA "Baltijas Konsultācijas"
Kr. Valdemāra 33-7, LV-1010, Rīga

Saturs

Kopsavilkums par apkopotajiem kvalitatīvās izpētes rezultātiem	4
Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar pārtikas nozares ekspertu Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) pārtikas projektu vadītāju Ingu Griķi	5
Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar pārtikas nozares ekspertiem no Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācijas (LPUF) – LPUF projektu vadītāju Ilzi Zuimaču (E1) un LPUF izpilddirektori Arlitu Sedmali (E2)	9
Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar pārtikas nozares izglītības ekspertu Latvijas Lauksaimniecības universitātes (LLU) Pārtikas tehnoloģijas fakultātes (PTF) dekāni Ingu Ciproviču	14
Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar izglītības ekspertu Valmieras Pārtikas ražotāju vidusskolas (VPRV) direktoru Ēriku Spuriņu	19
Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar izglītības ekspertu Rīgas Uzņēmējdarbības koledžas (RUK) direktora vietnieci zinātniskajā darbā Liviju Ziemeli	24

Kopsavilkums par apkopotajiem kvalitatīvās izpētes rezultātiem

Saskaņā ar Pasūtītāja definēto darba uzdevumu, izstrādājot pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares aprakstu, datu ieguvei tika izmantota kvalitatīvā izpētes metode – dziļās intervijas. Pētījuma veicēji, ņemot vērā "Nozares izpētes metodikas nostādnes, izstrādāja nepieciešamos saturiskos jautājumus nozares apraksta informācijas ieguvei, īstenoja kvalitatīvo izpētes procesu, apstrādāja pēc kvalitatīvās izpētes iegūtos rezultātus un iekļāva nepieciešamo informāciju nozares apraksta sadaļās.

Kvalitatīvās pētniecības metodes ietvaros notika 3 dziļās intervijas ar pārtikas nozares ekspertiem un 3 dziļās intervijas ar izglītības ekspertiem.

Dziļās intervijas notika ar:

- pārtikas nozares ekspertu Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) pārtikas projektu vadītāju Ingu Griķi,
- pārtikas nozares ekspertu Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācijas (LPUF) projektu vadītāju Ilzi Zuimaču,
- pārtikas nozares ekspertu Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācijas (LPUF) izpilddirektori Arlitu Sedmali,
- izglītības ekspertu Latvijas Lauksaimniecības universitātes (LLU) Pārtikas tehnoloģijas fakultātes (PTF) dekāni Ingu Ciproviču,
- izglītības ekspertu Valmieras Pārtikas ražotāju vidusskolas (VPRV) direktoru Ēriku Spuriņu,
- izglītības ekspertu Rīgas Uzņēmējdarbības koledžas (RUK) direktora vietnieci zinātniskajā darbā Līviju Ziemeli.

Vidējais dziļās intervijas garums 1stunda 50 minūtes, īsākā intervija ilga 1 stundu, garākā – 3 stundas.

Kopumā intervējamo personu attieksme bija ļoti pozitīva, pretimnākoša un ieinteresēta.

Dziļajās intervijās eksperti izteica savu viedokli par pārtikas nozares attīstības tendencēm un perspektīvām Latvijā, svarīgākajiem nozares izmaiņu cēloņiem, pārtikas nozares dažādu sektoru attīstības tendencēm, prognozes par atalgojuma izmaiņām nozarē, par pārtikas nozares uzņēmumu problēmu piesaistīt darbiniekus, par nozares uzņēmumu iespējām piesaistīt darbiniekus.

Vairāki dziļo interviju jautājumi saistījās ar profesionālās vidējās un arodizglītības iestāžu un augstskolu spēju sagatavot darba tirgus prasībām atbilstošus jaunus speciālistus, skolu un uzņēmumu sadarbību – esošām un iespējamām sadarbības formām, iespējamiem sadarbības šķēršļiem, par pārtikas nozares uzņēmumu reģionālajām atšķirībām, dažādu normatīvo aktu ietekmi uz pārtikas nozares (kopumā un pa sektoriem) uzņēmumu attīstību.

Dziļajās intervijās iegūtā informācija bija ļoti vērtīga, lai nodrošinātu Nozares izpētes metodikas pamatprincipu izpildi, datu analīzes objektivitāti, izstrādājot Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares aprakstu, secinājumus un rekomendācijas, un tika iestrādāta attiecīgajās nozares apraksta sadaļās, savstarpēji kombinējot un kontrastējot dažādu pētniecības metožu rezultātā iegūtos datus.

Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar pārtikas nozares ekspertu Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) pārtikas projektu vadītāju Ingu Griķi

1. Kā kopumā vērtējat pārtikas nozares attīstības tendences un perspektīvas Latvijā tuvākajā nākotnē? (Nozare strauji attīstīsies, attīstīsies vai neattīstīsies.)

Kopumā Latvijā pārtikas nozare attīstīsies, jo cilvēki vairāk ēd, vairāk naudas tērē pārtikas produktiem.

2. Kādi Jūsaprāt būs svarīgākie nozares izmaiņu cēloņi? (Izmaiņas sortimentā, jaunu noieta tirgu apgūšana, konkurences ietekme, kvalitātes rādītāju uzlabošanās, mārketinga stratēģijas pilnveidošanās, pirkspējas pieaugums, plašāka reklāmas kampaņa, tirgus konjunktūras izmaiņas, uzņēmējdarbības izmaksu izmaiņas u.c.)

Svarīgākie cēloņi: pirkspējas pieaugums, jaunu noieta tirgus apgūšana un mārketinga stratēģijas pilnveidošana.

3. Vai dažādiem pārtikas nozares sektoriem (maizes, gaļas, zivju, augļu un dārzeņu, piena un dzērienu ražošana) prognozējat dažādas attīstības perspektīvas? Kuriem un kādas?

Ir nozares sektori, kas attīstīsies, un ir sektori, kas sašaurināsies. Kaut vai gaļas sektors – mēs nevaram konkurēt, piemēram, ar Franciju kvalitātes ziņā vai ar Poliju apjomu ziņā. Uzskatu, ka gaļai tagad ir tāds piebremzējuma periods, kam sekos attīstība, bet, lai tas notiktu, vai nu jāuzlabo kvalitāte, vai jāpieaudzē apjomi.

Lielas attīstības iespējas saskatu rupjmaizei, jo mēs Latvijā varam audzēt rudzus, perspektīvi no eksporta viedokļa ir saldētie maizes izstrādājumi. Vietējam tirgum paliek baltmaize, bet arī maizes sektorā mums konkurents ir Polija, kurai ir lielāki apjomi. Bet kopumā maizes nozares attīstība ir visai piebremzēta. Lielie turpinās cept, bet mazajiem būs grūti.

Piena sektors attīstīsies strauji, viens no lielākajiem eksporta produktiem, ir potenciāls. Pienu mēs iepērkam Igaunijā. Piena nozarē ir lieli un stabili uzņēmumi – "Rīgas Piensaimnieks", "Rīgas Piena Kombināts", "Valmieras piens", "Smiltenes piens", "Tukuma piens".

Zivju sektorā vēl kādus 3 gadus var būt kritums, kamēr uzņēmumi pārstrukturizēsies un atradīs jaunus noieta tirgus. Tā kā Baltijas jūrā nav daudz zivju sugu, tad jāmeklē, kur tās var iepirkt.

Augļu un dārzeņu sektors – par attīstību ir diezgan skeptisks viedoklis, sektors nav perspektīvs Latvijai, jo blakus ir spēcīgs konkurents Polija.

Dzērienu sektors – tā kā sulas varam ražot vietējam tirgum, tad sektors "nenorietēs", bet kāpums būs neliels. Interesanti, kas sulas eksportējam, piemēram, uz Itāliju.

Alus sektors turpinās attīstīties, ja mūsējos pārpirks ārzemnieki. Pašlaik alus ražotāji nespēj piepildīt vietējo tirgu.

Ūdens ražošana var attīstīties ļoti labi, jo daudziem urbumiem ir laba ūdens kvalitāte. Vietējie iedzīvotāji dzer ūdeni arvien vairāk, ir arī eksports.

4. Kādi būtu šo atšķirīgo attīstības prognožu un tendenču iemesli?

Komentārus skat. atbildē uz iepriekšējo jautājumu.

5. Kādas ir kompāniju saplūšanas tendences pārtikas nozarē Latvijā?

Saplūšanas process notiek ļoti lēni, tas varētu notikt 5 gadu periodā. Saplūšana varētu notikt piena sektorā, kur uzņēmumi savā starpā spēcīgi konkurē, bet, lai eksportētu, tiem būs jāapvienojas. Šī iemeslā dēļ varētu apvienoties arī "gaļinieki" – gaļas sektora uzņēmumi.

Jelgavas un Liepājas maiznieku apvienošanās saistīta vienkārši ar īpašnieku maiņu un viņu vēlmi optimizēt administratīvo aparātu.

6. Kā vērtējat jauno tehnoloģiju un inovāciju ieviešanas procesu pārtikas uzņēmumos Latvijā?

Jaunās tehnoloģijas vairāk un straujāk ienāk piena un maizes nozarē. Inovācijas, piemēram, ir jauna baktērija, vitamīni, šķiedrvielas. Lai tās pievienotu, vajadzīgas jaunas tehnoloģijas. Tādā veidā jaunās tehnoloģijas tad arī tiek pakāpeniski ieviestas.

7. Kā vērtējat investīciju apjomu, tā izmaiņu tendences pārtikas nozares uzņēmumos Latvijā?

LIAA nav precīzas informācijas par investīcijām uzņēmumos, var meklēt informāciju Lursoft un Latvijas Bankas mājas lapās.

8. Kā Jūs vērtētu investīciju ietekmi pārtikas nozares uzņēmumos Latvijā?

Jāskatās, kāds ir investoru mērķis – vai investīcijas ir vērstas uz uzņēmuma attīstību, vai investoru mērķis ir īstermiņa peļņas gūšana un tad izstāšanās no biznesa. Izvērtējot investīciju ietekmi, jāskatās, vai ir noieta saražotajai produkcijai un kur tas noieta tirgus atrodas. (Tiek minēts piemērs par Čīles investoru sulu pulverveida koncentrāta ražotnē, kur produkcijai grūti atrast noieta tirgu.)

9. Kā Jūs vērtētu pārtikas nozares galvenās attīstības tendences Latvijā, salīdzinot ar tendencēm ES un pasaulē? (Nozares attīstības dinamika, IKP īpatsvars, inovāciju līmenis utt.)

Kopumā Latvija ir sekotājs ES un citu valstu tendencēm. Sekojot šīm tendencēm, arī Latvijas pārtikas nozare aktīvi iet uz bioloģisko pārtiku.

10. Kā vērtējat Latvijas pārtikas ražojumu eksporta apjoma tendences? Vai tās pieaugs, samazināsies vai paliks tādā pašā līmenī?

Latvijas pārtikas nozarē ir produkti, kam ir eksporta potenciāls un kuru eksporta apjoms pieaugs.

11. Kuriem pārtikas ražošanas sektoriem ir lielāks eksporta potenciāls?

Piena sektorā lielākais eksporta potenciāls ir sieram, piena pulverim un piena sūkalu pulverim.

Zivju sektorā – konserviem, maizes sektorā – saldētajiem maizes izstrādājumiem.

Gaļas sektorā – dzīviem piena teliņiem.

12. Kuriem pārtikas ražošanas uzņēmumiem ir lielāks eksporta potenciāls? Kāpēc?

Komentārus skat. atbildē uz iepriekšējo jautājumu.

13. Kādas ir Jūsu prognozes par atalgojuma izmaiņām nozarē tuvākajā laikā?

Domāju, ka algu pieaugums ražošanas līmenī nepieciešams vismaz tāds, kas nosegtu inflācijas pieaugumu.

14. Kāds ir ražošanā strādājošo vidējais atalgojuma līmenis?

Pārtikas ražošanā strādājošo vidējais atalgojuma līmenis ir tāds pats vai nedaudz lielāks nekā vidējais atalgojuma līmenis valstī.

15. Vai ir atšķirības atalgojuma apjomā ražošanas līmeni nodarbinātajiem atkarībā no uzņēmuma atrašanās vietas un strādnieku formālās izglītības?

Nozares ekspertei nav komentāru par šo jautājumu.

16. Vai pārtikas nozares uzņēmumiem trūkst darbinieki? Kādu darbinieku trūkums izjūtams visāsāk?

Nozares uzņēmumiem visvairāk trūkst t.s. vienkāršo darbu darītāju.

17. Kādas ir galvenās pārtikas nozares uzņēmumu problēmas, lai piesaistītu darbiniekus?

Pirmkārt, dažādu iemeslu dēļ vienkārši trūkst cilvēku (mazā dabiskā pieauguma un emigrācijas sekas), otrkārt, nozarē nav prestižu profesiju.

18. Kādi faktori nosaka nozares uzņēmumu iespējas piesaistīt darbinieku?

Jāmainās cilvēku domāšanai un attieksmei pret ražošanas profesijām. Galvenais, lai piesaistītu darbiniekus, ir atalgojums, prestižs un atalgojums.

19. Cik daudz darbiniekiem, kas strādā pārtikas ražošanas uzņēmumos, nav nepieciešamā kvalifikācija (formālā izglītība)?

Nozares ekspertei nav komentāru par šo jautājumu.

20. Kā vērtējāt profesionālās vidējās un arodizglītības iestāžu un augstskolu spēju sagatavot darba tirgus prasībām atbilstošus jaunos speciālistus?

Kopumā jāsaprot, ka izglītības iestādēs ir novecojušas iekārtas, nav modernas bāzes, kuru izmantot izglītības procesā. Izglītotāju sastāvs arī ir novecojis. Aktuāls ir studentu motivācijas jautājums – bieži vien ar pārtikas nozari saistītās profesijas iet mācīties tie, kas netiek citās skolās. Šo iemeslu dēļ skolām ir grūti sagatavot tirgus prasībām atbilstošus speciālistus.

21. Kāda ir izglītības iestāžu un uzņēmumu sadarbība – esošās un iespējamās sadarbības formas, iespējamie sadarbības šķēršļi? Kādas ir iespējas tālākajai attīstībai?

Esošās populārākās sadarbības formas ir izglītības iestāžu un uzņēmumu sadarbības līgumi, prakses vietas uzņēmumos.

22. Vai pārtikas nozares uzņēmumiem Latvijā vērojamas reģionālas atšķirības? Ja "jā", tad kādas un kāda ir to ietekme?

Pārtikas ražošanas nozare vēsturiski mazāk attīstījies Latgalē, jo tā atrodas tālāk no centra. Nozare attīstīta Rīgā, kas ir stiprs loģistikas punkts un nozīmē tuvākas piegādes, labus transporta sakarus (osta, dzelzceļš). Citi pārtikas ražošanas centri – Valmiera un Cēsis (piens, gaļa, alus), Bauska (piens, alus, sulas, "Balticovo"), arī Liepāja.

23. Kāda ir dažādu normatīvo aktu ietekme uz pārtikas nozares (kopumā un pa sektoriem) uzņēmumu attīstību?

Uzņēmēji uzskata, ka visas regulas uzņēmējus smacē, un izsaka viedokļus, ka Latvijas valdība grib iznīcināt pārtikas ražošanu.

Citi ekspertes komentāri:

- Uzņēmēji uzskata, ka pārtikas nozares attīstība tiktu veicināta, ja atļautu ievest darbaspēku – tas veicinātu gan vietējo patēriņu, gan sekmētu konkurenci darbaspēka tirgū ("būtu, kas ražo, un būtu, kas ēd").
- Latvijas pārtikas ražotāji domā par investīcijām citās valstīs. Piemēram, Krievijā biznesa specifika ir tāda, ka, ja piena uzņēmuma līdzīpašnieks ir vietējais, tad parasti ir vieglāk atrast noieta tirgu, tur ir arī izejvielas un pieejams darbaspēks. Arī maizes un gaļas ražotāji domā par investīcijām Krievijā, Rietumeiropā, ASV.

Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar pārtikas nozares ekspertiem no Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācijas (LPUF) – LPUF projektu vadītāju Ilzi Zuimaču (E1) un LPUF izpilddirektori Arlitu Sedmali (E2)

1. Kā kopumā vērtējat pārtikas nozares attīstības tendences un perspektīvas Latvijā tuvākajā nākotnē? (Nozare strauji attīstīsies, attīstīsies vai neattīstīsies.)

E1: Pārtikas nozarei kopumā jāattīstās, bet tas ir atkarīgs no uzņēmumu īpašnieku mērķiem. Ir uzņēmumi, kas domā ilgtermiņā un peļņu iegulda jaunās tehnoloģijās.

E2: Nozare kopumā attīstīsies, jo tā nevar atļauties neattīstīties. Strauji nē, jāattīsta sadarbība ar zinātni un tehnoloģiju pārnese. Konkurence pārtikas un dzērienu ražošanas nozarē ir liela, tāpēc katra atsevišķa uzņēmuma attīstība vai plāni ir veids, kā izturēt šo konkurenci un palikt tirgū.

2. Kādi Jūsaprāt būs svarīgākie nozares izmaiņu cēloņi? (Izmaiņas sortimentā, jaunu noieta tirgu apgūšana, konkurences ietekme, kvalitātes rādītāju uzlabošanā, mārketinga stratēģijas pilnveidošanā, pirkspējas pieaugums, plašāka reklāmas kampaņa, tirgus konjunktūras izmaiņas, uzņēmējdarbības izmaksu izmaiņas u.c.)

E1: Attīstībai vajag atrast savu segmentu, savu nišas produktu, piemēram, "Lāči" ir atraduši savu nišas produktu. Par konkurenci – mazie uzņēmumi nevar konkurēt ar lielajiem uzņēmumiem viena sortimenta ražošanā, jo mazajiem būs lielākas ražošanas izmaksas nekā lielajiem. Tā kā jāmaina sortiments, jāuzlabo kvalitātes rādītāji, jāievieš jaunākās tehnoloģijas. Svarīgi arī attīstīt infrastruktūru, jo trūkst darbaspēka. Tam visam nepieciešamas samērā lielas investīcijas.

E2: Globalizācija, konkurence, izmaiņas sortimentā, kas saistītas ar konkurenci, pirkspēja, patērētāju izglītošana par sabalansētu uzturu.

3. Vai dažādiem pārtikas nozares sektoriem (maizes, gaļas, zivju, augļu un dārzeņu, piena un dzērienu ražošana) prognozējat dažādas attīstības perspektīvas? Kuriem un kādas?

E1: Jāattīstās visiem pārtikas nozares sektoriem. Labas iestrādes ir piena pārstrādes sektorā, arī vēsturiski šis sektors ir bijis spēcīgs. Vislielākās problēmas ir zivju sektorā.

E2: Perspektīvākie sektori ir piens, gaļa, augļi un dārzeņi. Latvijā ir nepietiekams augļu un dārzeņu patēriņš, iespējams lielāks pašnodrošinājums, piemēram, veikalos varētu būt vairāk Latvija audzētas ogas. Gaļa un maize attīstīsies, samazinoties uzņēmumu skaitam.

4. Kādi būtu šo atšķirīgo attīstības prognožu un tendenču iemesli?

E2: Globalizācija, uzņēmumi tiek pārpirkti.

5. Kādas ir kompāniju saplūšanas tendences pārtikas nozarē Latvijā?

E1: Ir uzņēmumi, kuri uzskata, ka viņi nekad neapvienosies, lai gan dažreiz apvienošanās ir labākais variants.

E2: Mums jau ir piemēri – "Gutta", "Staburadze", "Uzvara", "Laima" pieder "Nordic Partners". Pārpirkšanas, arī saplūšanas piemērs ir "Orkla Food" pārņemtie uzņēmumi: "Spilva", "Latfood" un "Rīgas raugs". Apvienojoties Jelgavas un Liepājas maizniekiem, grūti pateikt, vai vairāk bija plusu vai mīnusu – apvienoties bija stratēģisko investoru lēmums, jo vienam uzņēmumam gāja labi, otram bija problēmas. Vajadzīgs laiks, lai varētu izvērtēt.

6. Kā vērtējat jauno tehnoloģiju un inovāciju ieviešanas procesu pārtikas uzņēmumos Latvijā?

E2: Runājot par jaunām tehnoloģijām, jānodala, kas ir jauns Latvijai, kas uzņēmumam. Labs veiksmes stāsts un piemērs ir SIA "Lango", kas savā ražotnē ieviesusi jaunu tehnoloģiju Eiropas līmenī salātu, sviestmaīžu un pankūku ražošanai.

Par inovāciju Latvijā grūti runāt, jo nav jau mums tās zinātnes, mūsu zinātnieki vairāk ir mācību spēki. Ekonomiskā situācija valstī ir tāda, ka lielākai daļai uzņēmumu ir operacionāli mērķi, nav tālejošu plānu. Kopumā Latvijas pārtikas uzņēmumos tehnoloģijas attīstās, bet pamatā ir tehnoloģiju pārnese, joprojām ir daudz roku darba. Mūsējie grib attīstīties plašumā, nevis dziļumā.

7. Kā vērtējat investīciju apjomu, tā izmaiņu tendences pārtikas nozares uzņēmumos Latvijā?

E2: Lai gan manā rīcībā nav konkrētu ciparu, investīcijas skaitliski pieaug (Sapard u.c. ES fondu finansējums). Pārtikas nozarē pamatā nav ārvalstu kapitāls, protams, ir "Fazer Maiznīca", "Rīgas Dzirnāvnīks", kas pieder ārzemniekiem, bet "Lango" ir bankas piesaistītie līdzekļi. Investīcijās nav izteikta viena tendence. Daudzi uzņēmumi sāk domāt par investīcijām iekārtās, jo vienkārši fiziski nav darbaspēka.

8. Kā Jūs vērtētu investīciju ietekmi pārtikas nozares uzņēmumos Latvijā?

E2: Ekonomiskā situācija Latvijā neveicina attīstības dinamiku un inovācijas: kredīta likmju pieaugums, lielveikalu diktāts – lielveikali neņem visus produktus, izejvielu un citu izmaksu pieaugums. Nodokļu politika Latvijā neveicina investīcijas. Uzņēmumu vadītājiem un īpašniekiem ir nepieciešams izvērtēt tirgus struktūru un sava uzņēmuma vietu tajā. Kā arī nepieciešamo investīciju apjomu un ieguvumus.

9. Kā Jūs vērtētu pārtikas nozares galvenās attīstības tendences Latvijā, salīdzinot ar tendencēm ES un pasaulē? (Nozares attīstības dinamika, IKP īpatsvars, inovāciju līmenis utt.)

E2: ES un pasaules pārtikas nozares galvenie dzinējspēki – ēšanas paradumu izmaiņas, sabiedrības novecošanās pasaulē, kuras rezultātā pieaug gados vecāku cilvēku īpatsvars, aptaukošanās un ar to saistītās tendences un slimības, globalizācijas process kopumā. Tāpēc ES un pasaulē attīstās t.s. funkcionālie produkti ("Lacto", "Activia"), kas veicina kādas noteiktas funkcijas, piemēram, zarnu trakta darbību.

10. Kā vērtējat Latvijas pārtikas ražojumu eksporta apjomu tendences? Vai tās pieaugs, samazināsies vai paliks tādā pašā līmenī?

E2: Mūsu siers eksportā konkurē tikai ar cenu, piemēram, "Monterigo", kas ir ļoti labs siers, bet konkurēt var tikai ar cenu. Eksporta cipari neparāda īsto, reālo situāciju, tāpēc uzskatu, ka eksporta apjomi kopumā neattīstīsies.

Eiropā var pieaugt transporta pārvadājumu izmaksas, tāpēc pārvadājumi var kļūt ekonomiski neizdevīgi. Bet starp Baltijas valstīm ir daudz pārtikas autopārvadājumu. Vajadzētu izskaust arī izejvielu eksportu. Pārtikas nozari ietekmē biodegvielas attīstības plāni, jo tas nozīmē, ka celsies graudu cenas Latvijā, ES, pasaulē, jo izejviela ir viena – graudi. Ja biodegvielas graudiem būs lielas subsīdijas, tad samazināsies pārtikas graudu sējumu platības.

Eksporta potenciāls lielāks ir dzērieniem ("Latvijas Balzams" ir saistīts ar krievu koncernu), pienam, iespējams, zivīm, ja tiks atrisināta zivju izejvielu un ražošanas problēma. Katru gadu zinātnieki atklāj jaunas vielas, kas nav veselīgas cilvēkam, tātad pieaug cilvēku informētības līmenis par pārtikas sastāvu. Nav izdomāta tehnoloģija, kas mazinātu roku darbu zivju sektorā, tur ir daudz roku darba (galvenais, lai darbinieks var trāpīt "zivij tieši acī"). Eiropā nav tādu produktu, tāpēc nav iespējams nopirkt Eiropā ražotas modernas iekārtas, piemēram, šprotu ražošanai.

E1: Lielākais eksporta produkts ir dzērieni un piens, piena produkti.

11. Kuriem pārtikas ražošanas sektoriem ir lielāks eksporta potenciāls?

Ekspertu viedokli skat. atbildē uz iepriekšējo jautājumu.

12. Kuriem pārtikas ražošanas uzņēmumiem ir lielāks eksporta potenciāls? Kāpēc?

E2: "Lango" domā par salātu un sviestmaižu eksportu, bet produktiem jāatbilst nacionālās garšas īpatnībām. Labi piemēri ir "Rīgas Piensaimnieka" "Kārums" un "Jungle-Pop". Labs potenciāls ir Rīgas piena kombinātam.

13. Kādas ir Jūsu prognozes par atalgojuma izmaiņām nozarē tuvākajā laikā?

2006. gadā vidējais algu pieaugums pārtikas nozares uzņēmumos bija 17%, bija atsevišķi uzņēmumi, kur pieaugums bija 40%. Atalgojumu nevar skatīt atsevišķi no nozares prestiža, izglītības līmeņa, darba vietu aprīkojuma. Alga arī turpmāk celsies, bet pārtikas nozare nebūs tā, kur maksās visvairāk, jo nav reālu iespēju celt algu nozarē, kur ir daudz roku darba – par to daudz nemaksā.

14. Kāds ir ražošanā strādājošo vidējais atalgojuma līmenis?

Ja valstī vidējais algas līmenis ir 180.00 LVL, tad nozarē ir strādnieki, kas paņemti no ielas un kuriem nav attiecīgas kvalifikācijas. Kvalificētiem strādniekiem Rīgā ir aptuveni 400.00 LVL bruto, speciālistam 600.00–800.00 LVL bruto.

15. Vai ir atšķirības atalgojuma jomā ražošanas līmenī nodarbinātajiem atkarībā no uzņēmuma atrašanās vietas un strādnieku formālās izglītības?

Ekspertiem nav viedokļa par šo jautājumu.

16. Vai pārtikas nozares uzņēmumiem trūkst darbinieki? Kādu darbinieku trūkums izjūtam visāsāk?

Kopumā visvairāk trūkst kvalificētu strādnieku.

17. Kādas ir galvenās pārtikas nozares uzņēmumu problēmas, lai piesaistītu darbiniekus?

Algas apjoms, bieži vien smags maiņu darbs, zems nozares prestižs, specifiska darba vide (asinis, smakas, vēsums, mitrums, karstums utt.).

18. Kādi faktori nosaka nozares uzņēmumu iespējas piesaistīt darbinieku?

Bieži vien fiziski nav cilvēku, daudzi iet strādāt nozarē, kur var saņemt vairāk (būvniecība), vai emigrē uz Īriju.

19. Cik daudz darbiniekiem, kas strādā pārtikas ražošanas uzņēmumos, nav nepieciešamā kvalifikācija (formālā izglītība)?

Ļoti lielai daļai, tāpēc uzņēmumiem vajag daudz spēka un līdzekļu, lai nodrošinātu viņiem vismaz minimālo nepieciešamo pamatzināšanu apjomu un apmācības.

20. Kā vērtējāt profesionālās vidējās un arodizglītības iestāžu un augstskolu spēju sagatavot darba tirgus prasībām atbilstošus jaunus speciālistus?

E1: Uzņēmēji saka, ka nesaņem to, ko viņiem vajag. Arodizglītības iestādēs lielākā problēma – nav izglītotāju. Tie, kas ir, daļa ir gados vecāki, viņiem ir novecojušas zināšanas un māca vecas tehnoloģijas, kuras ražošanā vairs neizmanto. Izglītības iestādēs izglītojamie tiek sagatavoti šaurai specializācijai. Kā arī parādās svešvalodu problēmas – jaunie cilvēki neapgūst krievu valodu.

Par praksēm – uzņēmumam jāsaprot, ka izglītojamais/students praksē nav lētais darbaspēks, kurš aizstāj trūkstošās darba rokas, bet gan pārbauda praksē teorētiskās zināšanas un iegūst praktiskās iemaņas. Izglītojamam jāparāda sevi prakses laikā, jo prakses vieta var kļūt par nākamo darba vietu, kā arī pēc izglītojamā spriež par izglītības iestādi.

21. Kāda ir izglītības iestāžu un uzņēmumu sadarbība – esošās un iespējamās sadarbības formas, iespējamie sadarbības šķēršļi? Kādas ir iespējas tālākajai attīstībai?

Labā ideja ir subsidētās prakses vietas, no subsidiējām maksā uzņēmumiem – tā ir garantija, ka studenti tiks iesaistīti ražošanas procesā, nevis pielikti pie vienkāršiem darbiem; ideja par stipendiātiem, kas jau šur tur darbojas.

Attīstīsies tālākmācība, jo tā ir perspektīva. Pašlaik uzņēmumi daudz uzņemušies paši, jo apmāca uz vietas uzņēmumā – procesā jāiegulda lieli līdzekļi.

Vislielākā problēma ir mācībspēki un tehniskais nodrošinājums.

Ir uzņēmumi, kas gatavi piedalīties jaunu programmu izstrādē, bet tas ir vīzijas jautājums.

22. Vai pārtikas nozares uzņēmumiem Latvijā vērojamas reģionālas atšķirības? Ja "jā, tad kādas un kāda ir to ietekme?

Pozitīvas tendences ir reģionos: "Pūre Food" – jauna rūpnīca, nišas produktu izvēle, bet pienam, maizei un gaļai loģistika vieglāka Rīgā, piemēram, gaļas produktu pārvadāšana Rēzekne-Rīga-Rēzekne (RIMI centrālās loģistikas ietekmē).

23. Kāda ir dažādu normatīvo aktu ietekme uz pārtikas nozares (kopumā un pa sektoriem) uzņēmumu attīstību?

E2: Uzņēmumu iebildumi bieži vien ir nepamatoti, jo uzņēmumiem nav pietiekamas informācijas, tie baidās argumentēti diskutēt ar PVD. LPUF kopā ar ZM ir izstrādājusi vadlīnijas, lai palīdzētu uzņēmumiem izprast ES regulu prasības. Bet arī tās daudzi uzņēmumi negrib lasīt un piedalīties izstrādē.

Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpēti metodi – dziļo interviju ar pārtikas nozares izglītības ekspertu Latvijas Lauksaimniecības universitātes (LLU) Pārtikas tehnoloģijas fakultātes (PTF) dekāni Ingu Ciproviču

1. Kādas profesijas pārstāvjus izglīto jūsu izglītības iestāde, kādas izglītības programmas piedāvā apgūt?

LLU PTF iedāvā 3 studiju programmas: inženieris pārtikas un dzērienu tehnoloģijā, pārtikas tehnologs, viesnīcas un sabiedriskas ēdināšanas vadība.

2. Kāda ir jauniešu interese par jūsu piedāvātajām izglītības programmām? Vai jūsu izglītības iestādē ir grupu komplektācijas problēmas? Ja ir – kā Jūs skaidrotu šīs problēmas cēloņus?

Lielāka interese ir par ēdināšanas un viesnīcu vadības studijām, jo šīs studijas jaunieši uzskata par perspektīvākām. Pārtikas tehnologu grupas ir grūti nokomplektēt, jo ir nepietiekams iesniegumu skaits. Jauniešiem studijām pārtikas tehnologos trūkst tehnisko priekšzināšanu, jo jās-tudē smagi priekšmeti: matemātika, fizika, ķīmija visplašākajā spektrā. LLU ir ļoti stingras prasības. Ja ir 70 budžeta vietas, tad, lai normāli tās nokomplektētu, vajadzīgi kādi 120 iesniegumi, bet tas tā nav. Īpaši šī problēma ir iezīmējusies pēdējos 2–3 gados. Un no tiem, kas iestājas, 1. un 2. kursā parasti vēl ir 50% "atbirums" (šāds % ir normāla parādība arī citās eksakto zinību studiju programmās).

3. Kā vērtējat ar pārtikas pārstrādi saistīto apgūstamo profesiju prestižu? Kādi tam ir iemesli?

Pārtikas nozares profesijām prestižs krītas un tas ir smags faktors.

4. Cik daudz no jūsu izglītības iestādes absolventiem pēc izglītības iestādes beigšanas aiziet strādāt uz pārtikas nozares uzņēmumiem? Kā Jūs komentētu šo tendenci? Ko dara pārējie?

Tehnologi gandrīz visi iet uz pārtikas ražošanas uzņēmumiem. Ēdināšanas un viesnīcu vadības beidzēji ap 50%. Pārējie kur nu kurš – kas studē maģistrantūrā, kas strādā valsts iestādēs (Pārtikas un veterinārajā dienestā (PVD), ministrijās).

5. Kādos ar pārtikas pārstrādi saistītos uzņēmumos strādā jūsu izglītības iestādes absolventi?

Visos sektoros, praktiski visos pazīstamākajos uzņēmumos, PVD, citās iestādēs.

6. Kāds ir vissvarīgākais kritērijs, lai darba devējs pieņemtu darbā darbinieku ražošanā?

Darba devējam ir viens kritērijs – jābūt pieredzei, vēlmei strādāt, būt patsāvīgam, prast organizēt sevi un citus. Jaunajiem ar pieredzi varētu būt problēmas, jo LLU prakse kopumā ir bijusi 26 nedēļas, dažiem vēl darbs vasarās, un tas ir viss, kas var būt izglītības iestādes beidzējam.

7. Kādi ir citi svarīgākie kritēriji, lai darba ņēmējs pieņemtu darbā darbiniekus pārtikas uzņēmumos Latvijā (atzīmes izglītības dokumentos, darba prasmju demonstrējums, labas rekomendācijas, prasības pret darba algu, personiskais iespaids, profesionālās prasmes, darba pieredze, svešvalodu zināšanas u.c.)?

Atzīmes galīgi nav aktuālas, darba prasmes – ir svarīgi. Ko nozīme "labas" rekomendācijas? Mūsu studentiem ir augsts pašvērtējums, tāpēc daudzi grib lielu algu. Pirmais personiskais iespaids var būt mērķis, CV jau var uzrakstīt jebko, bet ir gadījumi, kad potenciālais darba devējs zvana un lūdz raksturot pretendentu kā nākamā darbinieku, ko viņš var un ko nevar.

8. Kā vērtējat jūsu un citu izglītības iestāžu piedāvāto izglītības programmu atbilstību pārtikas nozares uzņēmumu vajadzībām? Kā Jūs pamatotu savu viedokli?

LLU PTF ir vienīgā fakultāte, kas gatavo tehnologus ar augstāko izglītību, tāpēc konkurences šinī jomā mums nav. Ēdināšanā un viesnīcu vadībā konkurence ir, bet LLU PTF ir veiksmīgi salikuši kopā ēdināšanu un viesnīcas...

1. augstākās izglītības līmenis ir iegūstams arī Rīgas Uzņēmējdarbības koledžā (RUK) un Olaines Mehānikas un tehnoloģijas koledžā, bet šo izglītības iestāžu absolventi nav tomēr īsti patsāvīgi. Pasniedzēji ir ļoti dažādi, daudzi mācību procesā "laiž vecajās sliedēs", tikai no paša pasniedzēja godaprāta ir atkarīgs, vai viņš apgūst jauno.

9. Kāda ir absolventu zināšanu, prasmju un iemaņu atbilstība nozares darba tirgus prasībām? Kā Jūs pamatotu savu viedokli?

Absolventi ir labi teorētiski sagatavoti, visās jomās, iespējams, viss nav perfekti, varbūt ir šaurāka informācija par zivju un gaļas sektoriem, bet pārējās jomās viss ir kārtībā. Varētu būt vairāk informācijas par ekonomikas lietām.

10. Kas izglītības iestādes absolventiem trūkst vairāk, kad viņi sāk strādāt pārtikas uzņēmumos: zināšanas, attieksme vai motivācija (profesionālā kompetence, vēlme pilnveidot savu kvalifikāciju, spēja iekļauties kolektīvā u.c.)? Kā Jūs skaidrotu šīs tendences iemeslus?

Visvairāk trūkst pieredzes, ir vēlme pilnveidot kvalifikāciju (daudzi raksta maģistra darbus par jomu, kurā strādā). Augstskolas uzdevums ir iemācīt domāt, ja mācēs domāt, tad atrisinās visas situācijas.

11. Kā vērtējat izglītības iestādes beidzēju pārkvalifikācijas iespējas?

Nevar runāt par pārkvalifikāciju, jo, ja ir vajadzība, var pāriet no viena sektora uz otru.

12. Kā vērtējat specializācijas iespējas un nepieciešamību?

Specializācijas iespējas ir pietiekami plašas.

13. Kādas ir nozares darbaspēka tālākizglītības un karjeras izaugsmes iespējas?

Ir uzņēmumi, kas piedāvā kursus saviem darbiniekiem, ir sadarbība ar profesionālajām asociācijām. Tagad LLU ir t.s. klausītāja statuss – interesents, kas agrāk beidzis LLU, var klausīties jebkuru lekciju. Karjeras izaugsme ir saistīta ar maģistrantūras un doktorantūras studijām, jo ir uzņēmumi, kas grib, lai viņu vadošie darbinieki ir ar akadēmiskiem grādiem.

14. Vai zemāk nosauktie faktori ir nepilnības vai problēmas profesionālās vidējās un arodizglītības iestādēs Latvijā:

- informācijas trūkums par izglītības ieguves iespējām

Ražotāji īsti nezina par arodskolām, to nosaukumus un kādas izglītības programmas piedāvā.

- pārāk plaša specializācija

Specializācijas nav nekādas, tā drīzāk ir trūcīga, jo nav aptvertas visas apakšnozares, ir tikai piens, gaļa, maize, "Laimai", piemēram, trūkst šokolādes gatavotāju.

- pārāk šaura specializācija

Jā, specializācija ir šaura, ir mazs stundu skaits.

- ierobežota izglītības pieejamība un izvēle reģionos

Tā nav problēma un, ņemot vērā, ka pārtikas tehnoloģijas programma ir dārga, tā būs tikai vienā vietā – Jelgavā, LLU PTF, ir filiāles Kandavā un Smiltēnē, kur gatavo ēdināšanas un viesnīcu vadītājus.

- pārāk novecojusi un neatbilstoša materiāli tehniskā bāze

Par visām skolām grūti spriest, LLU ir maksimāli iespējamais, jo tika īstenots attiecīgs ES projekts.

- izglītojošā personāla trūkums (pasniedzēju trūkums, to nepietiekama kvalifikācija)

LLU pasniedzēju netrūkst, tomēr zināšanas konkrētā jomā vajadzētu uzlabot.

- prakses vietu trūkums

LLU PTF studentiem tā nav problēma.

- praktisko un teorētisko mācību līdzsvara trūkums izglītības programmās u.c.

Apmācības ir pietiekami līdzsvarotas.

15. Vai jūsu izglītības iestādes izglītotājiem ir bijušas problēmas atrast prakses vietas?

Parasti šādu problēmu nav.

16. Ar kādiem uzņēmumiem jūsu izglītības iestāde sadarbojas prakses vietu nodrošināšanas u.c. jomās?

LLU PTF sadarbojas ar praktiski visiem Latvijas uzņēmumiem.

17. Kā kopumā vērtējat sadarbību starp darba devējiem un izglītotājiem šādās jomās:
- prakses organizēšanas iespējas

Tas ir ļoti atkarīgs no nozares un uzņēmuma, laba ideja ir ESF projekti par prakses vietu organizēšanu uzņēmumos, kas veicina uzņēmumu ieinteresētību prakses nodrošināšanas procesā, un tad jau prakses saturs studentiem ir ar lielāku vērtību.

- nozares tehnoloģiju izmantošana izglītības procesā

Atsevišķi priekšmeti tiek pasniegti arī uzņēmumos uz vietas.

- nozares speciālistu iesaistīšana izglītības procesā

Ir jomas, kuru pasniegšanai tiek piesaistīti šādi speciālisti.

18. Kādas ir izglītības iestādes un uzņēmumu iespējamās sadarbības formas, iespējamie sadarbības šķēršļi? Kādas ir iespējas tālākajai attīstībai?

Ir sadarbības līgumi ar uzņēmumiem par praksēm, stipendijām, pētnieciskā darba veikšanu. Aktuāls un perspektīva ir jautājums ar kompetences centra izveidi pārtikas nozarei.

19. Vai jūsu izglītības iestādei ir sadarbība ar ārvalstu izglītības iestādēm? Kāds ir šīs sadarbības raksturs?

Ir studentu mobilitātes projekti SOCRATUS, ERASMUS, kuru ietvaros studenti ir studējuši Īrijā, Spānijā, Beļģijā, Somijā u.c. valstīs, studentu un pasniedzēju apmaiņas, lekciju kursi, starptautiski zinātniski pētnieciski projekti, pētījumi kopā ar citām universitātēm, prakses līgumi ar Itālijas viesnīcām.

20. Vai varat nosaukt kādus ierobežojumus izglītībai (izglītības pieejamībai, izglītības dokumentu starptautiskajai atzišanai u.c.)?

LLU PTF nav pieejama cilvēkiem ar kustību traucējumiem, jo ēka, kur tā ir izvietota – Jelgavas pils – ir arhitektūras piemineklis, tāpēc lifta tur nav un nebūs.

21. Kādas problēmas pastāv izglītības sistēmā Latvijā kopumā (saikne starp izglītību un zinātnisko pētniecību u.c.)?

Izglītības sistēma Latvijā ir grauta jau no pagājušā gadsimta 80.–90. gadiem, tur nav nekas būtisks ieguldīts (1.–12. klašu izglītības jomā), eksakto priekšmetu apjoms samazinās, vidusskolas nevar nodrošināt zināšanas šajās jomās, tāpēc augstskolā jā māca pamatkurss un pamatlietas.

22. Kādas tendences nozares un uzņēmumu attīstībā var ietekmēt jūsu izglītības iestādes piedāvāto izglītības programmu saturu?

Ekspertam nav viedokļa par šo jautājumu.

23. Vai plānojat ieviest kādas jaunas izglītības programmas turpmāko 5 gadu laikā?

Jaunas maģistrantūras programmas par pārtikas nozares mārketingu, biznesu, ekonomiku. Ir jauna starpaugstskolu maģistrantūras programma "Uztura zinātne".

24. Vai plānojat atteikties no kādām izglītības programmām turpmāko 5 gadu laikā?

Nē.

25. Kādu bruto darba algu gribētu saņemt jūsu izglītības iestādes absolventi, strādājot pārtikas nozares uzņēmumos?

Algas ir ļoti dažādas atkarībā no sektora, 300.00–400.00 LVL uz rokas.

26. Kāds ir pārtikas ražošanā strādājošo vidējais atalgojuma līmenis?

Vidējais ap 500.00 LVL uz rokas.

27. Kādas ir Jūsu prognozes par atalgojuma izmaiņām pārtikas ražošanas nozares uzņēmumos tuvākajā laikā?

Tendence, ka ies uz augšu, jo labus speciālistus var pārpirkt.

28. Vai ir atšķirības atalgojuma jomā ražošanas līmenī nodarbinātajiem atkarībā no uzņēmuma atrašanās vietas un strādnieku formālās izglītības?

Jā, atšķirības ir, piemēram, "Smiltenes pienā" atalgojums ir lielāks nekā "Rīgas piena kombinātā".

29. Vai pārtikas nozares uzņēmumiem trūkst darbinieki? Kā Jūs skaidrotu šīs tendences cēloņus? Kādu darbinieku trūkums izjūtams visās?

Jā, trūkst katastrofāli, īpaši gaļas un zivju sektoros (laboratorijās, ražošanas meistari).

30. Kādas ir galvenās pārtikas nozares uzņēmumu problēmas, lai piesaistītu darbiniekus?

Uzņēmumi nav īpaši "piekasīgi", bet tomēr LLU nespēj piedāvāt tik darbinieku, cik uzņēmumiem vajadzīgi. Tomēr ir arī stereotipi priekšstati, ka darbiniekam jābūt ar 2–3 gadu pieredzi, tāda pieredze nevar būt nupat augstskolu beigušam studentam. Risinājums – uzņēmumu stipendijas.

31. Kādi faktori nosaka nozares uzņēmumu iespējas piesaistīt darbinieku?

Uzņēmuma tēls, piemēram, daudzi grib iet strādāt tieši uz "Aldari".

32. Cik daudz darbiniekiem, kas strādā pārtikas ražošanas uzņēmumos, nav nepieciešamā kvalifikācija (formālā izglītība)?

Ierindas strādnieki lielākā daļā ir "nākuši no ielas", arodskolām nav pietiekams skaits studentu grupu nokomplektēšanai.

33. Vai starp izglītības iestāžu Latvijā vērojamas reģionālas atšķirības? Ja "jā", tad kādas un kāda ir to ietekme?

Vēsturiski labs piemērs ir Rēzeknes arodskola, kas gatavoja speciālistus tieši "Rēzeknes piena konservu kombinātam".

Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpēti – dziļo interviju ar izglītības ekspertu Valmieras Pārtikas ražotāju vidusskolas (VPRV) direktoru Ēriku Spuriņu

1. Kādas profesijas pārstāvjus gatavo jūsu izglītības iestāde, kādas izglītības programmas piedāvā apgūt?

Piena produktu ražošanas meistara palīgs, gaļas produktu ražošanas meistara palīgs, konditors – 4 gadu vidējā profesionālā izglītība.

2. Kāda ir jauniešu interese par jūsu piedāvātajām izglītības programmām? Vai jūsu izglītības iestādē ir grupu komplektācijas problēmas? Ja ir – kā Jūs skaidrotu šīs problēmas cēloņus?

Jauniešu interese ir ļoti zema, jo uz piena produktu ražošanas meistara palīgiem piesakās mazāk par pilnu klasi. Gaļas produktu ražošanas meistara palīgu klasi nevar nokomplektēt jau divus gadus. No konditoru programmas izglītības iestāde jau ir atteikusies. Galvenie cēloņi ir zems prestižs, mazas algas un smagi darba apstākļi.

3. Kā vērtējat ar pārtikas pārstrādi saistīto apgūstamo profesiju prestižu? Kādi tam ir iemesli?

Prestižs ir zems slikto darba apstākļu dēļ.

4. Cik daudz no jūsu izglītības iestādes absolventiem pēc izglītības iestādes beigšanas aiziet strādāt uz pārtikas nozares uzņēmumiem? Kā Jūs komentētu šo tendenci? Ko dara pārējie?

Pēc izglītības iestādes beigšanas ap 60% strādā savā nozarē. Pārējie atrod darbu citās nozarēs, aizbrauc uz ārzemēm (piemēram, Īriju) vai arī turpina studijas gan savā specialitātē, gan arī citās nozarēs. Pēc 1 gada darba specialitātē nodarbināto proporcija sarūk no 60% uz 30%, jo absolventi iepazīst smagos darba apstākļus un atrod daudz labāk apmaksātu darbu.

5. Kādos ar pārtikas pārstrādi saistītos uzņēmumos strādā jūsu izglītības iestādes absolventi?

Pārsvarā piena pārstrādes un konditorijas uzņēmumos, piemēram, "Valmieras piens".

6. Kāds ir vissvarīgākais kritērijs, lai darba devējs pieņemtu darbā darbinieku ražošanā?

Pašreizējā darba tirgus situācijā darbā tiek pieņemti visi, kuriem ir vēlme strādāt, jo ir vērojams darbaspēka deficīts

7. Kādi ir citi svarīgākie kritēriji, lai darba ņēmējs pieņemtu darbā darbiniekus pārtikas uzņēmumos Latvijā (atzīmes izglītības dokumentos, darba prasmju demonstrējums, labas rekomendācijas, prasības pret darba algu, personiskais iespaids, profesionālās prasmes, darba pieredze, svešvalodu zināšanas u.c.)?

Ja darba devējam ir izvēles iespējas, tad darbā tiek pieņemti cilvēki, kam ir attiecīgā profesionālā izglītība. Svarīgs faktors ir arī tas, vai profesionālās izglītības iestādes absolvents ir gājis praksē attiecīgajā uzņēmumā, jo darba devējs ir iepazinies ar potenciālā darbinieka prasmēm un spējām. Neapšaubāmi, ir svarīgas arī darbinieka prasības pret darba algu – tiek pieņemti darbā cilvēki ar mazākām prasībām pēc augstas darba algas.

8. Kā vērtējat jūsu un citu izglītības piedāvāto iestāžu izglītības programmu atbilstību pārtikas nozares uzņēmumu vajadzībām? Kā Jūs pamatotu savu viedokli?

VPRV piedāvātās izglītības programmas atbilst uzņēmumu vajadzībām, jo tās ir veidotas kopīgi ar uzņēmējiem. No darba devēju puses nav dzirdētas pretenzijas. Par citām izglītības iestādēm nevaru spriest.

9. Kāda ir absolventu zināšanu, prasmju un iemaņu atbilstība nozares darba tirgus prasībām? Kā Jūs pamatotu savu viedokli?

Nav problēmu. Kuri grib strādāt, tiem ir gan atbilstošas prasmes, gan iemaņas.

10. Kas izglītības iestādes absolventiem trūkst vairāk, kad viņi sāk strādāt pārtikas uzņēmumos: zināšanas, attieksme vai motivācija (profesionālā kompetence, vēlme pilnveidot savu kvalifikāciju, spēja iekļauties kolektīvā u.c.)? Kā Jūs skaidrotu šīs tendences iemeslus?

Trūkst motivācijas. Tie, kuri izvēlas mācīties pārtikas pārstrādes specialitātē, parasti šīs mācības izvēlas tāpēc, ka pamatskolu ir beiguši ar apmierinošām atzīmēm un vēlas iegūt kādu profesiju.

11. Kā vērtējat izglītības iestādes beidzēju pārkvalifikācijas iespējas?

Pārkvalifikācijas iespējas ir, taču tas nebūtu pieļaujami, jo šāda veida speciālistu darba tirgū trūkst.

12. Kā vērtējat specializācijas iespējas un nepieciešamību?

Darba tirgus pieredze rāda, ka profesionālās izglītības programmas ir pārāk šauras un tirgus apstākļu svārstību dēļ tās zaudē gan prestižu, gan potenciālos skolēnus. Tā kā izglītības iestāde nodrošina vietējos uzņēmumos ar kvalificētiem darbiniekiem, tad izmaiņas uzņēmumos ietekmē pieprasījumu pēc mācībām. Gaļas kombināta "Triāls" darbības pārrāvums pēdējo gadu laikā bija par iemeslu, kādēļ gaļas produktu ražošanas meistara palīga programmai nepiesakās skolēni, jo šai profesijai nav perspektīvas un stabilitātes reģionā.

Būtu pareizāk paplašināt izglītības programmas un labāk apgūt vispārējās zināšanas par pārtikas pārstrādi, atstājot laiku specializācijai. Par atbilstošāko tiek uzskatīta ārzemju pieredze, kas paredz 3 gadu apmācības vispārīgo iemaņu apgūšanai un 1 gadu specializācijai. Šāda veida metode tiek izmantota Somijā. Šaurā specializācija arī atbaida skolēnus, jo nozares sektoru prestižu nosaka uzņēmumi, kuru darbība veicina pieprasījumu pēc profesionālās izglītības programmām.

13. Kādas ir nozares darbaspēka tālākizglītības un karjeras izaugsmes iespējas?

Var turpināt iegūt augstāko izglītību Latvijas Lauksaimniecības universitātē, kā arī kāpt pa karjeras kāpnēm uzņēmumos, kas parasti nodrošina kvalifikācijas paaugstināšanu, strādājot ar jaunākajām tehnoloģijām un metodēm.

14. Vai nosauktie faktori ir nepilnības vai problēmas profesionālās vidējās un arodizglītības iestādēs Latvijā:
- informācijas trūkums par izglītības ieguves iespējām,
  - pārāk plaša specializācija,
  - pārāk šaura specializācija,
  - ierobežotas izglītības pieejamība un izvēle reģionos,
  - pārāk novecojusi un neatbilstoša materiāli tehniskā bāze,
  - izglītojošā personāla trūkums (pasniedzēju trūkums, to nepietiekama kvalifikācija),
  - prakses vietu trūkums,
  - praktisko un teorētisko mācību līdzsvara trūkums izglītības programmās u.c.

Latvijas profesionālajā vidējā un arodizglītībā problēmas ir pārāk šaura specializācija, kā arī novecojusi materiāli tehniskā bāze. Izglītības pieejamība nav problēma, jo katrā reģionā ir pa pārtikas vidusskolai, kas gatavo profesionāļus. Ir vērojama arī skolu specializācija pa reģioniem: Valmierā gatavo "pieniniekus" un "gaļiniekus", Rīgā – vairāk miltu izstrādājumu speciālistus. VPRV nesaskaras ne ar materiāli tehniskās bāzes un personāla, ne prakses vietu trūkumu. Prakses vietas nav problēma atrast, jo tirgū ir vērojams darbaspēka trūkums.

15. Vai jūsu izglītības iestādes izglītojamiem ir bijušas problēmas atrast prakses vietas?

Nē.

16. Ar kādiem uzņēmumiem jūsu izglītības iestāde sadarbojas prakses vietu nodrošināšanas u.c. jomās?

Piemēram, "Valmieras piens", "Triāls", "Mālpils piens".

17. Kā kopumā vērtējat sadarbību starp darba devējiem un izglītojamiem šādās jomās:
- prakses organizēšanas iespējas,
  - nozares tehnoloģiju izmantošana apmācības procesā,
  - nozares speciālistu iesaistīšana izglītības procesā?

Prakses organizēšanas iespējas ir ļoti labas, tehnoloģiju izmantošana ir laba, kas, galvenokārt, notiek prakses laikā, speciālistu iesaistīšana izglītības procesā ir salīdzinoši zema.

18. Kādas ir izglītības iestāžu un uzņēmumu iespējamās sadarbības formas, iespējamie sadarbības šķēršļi? Kādas ir iespējas tālākajai attīstībai?

Sadarbības līgums ar uzņēmumu par prakses organizēšanu, sociālajiem pasākumiem starp uzņēmuma darbiniekiem un skolēniem. Vairāk ir jāorganizē un jāatļauj mācību ekskursijas, kas jau pamatskolas skolēnos radītu interesi par profesionālo izglītību.

19. Vai jūsu izglītības iestādei ir sadarbība ar ārvalstu izglītības iestādēm? Kāds ir šīs sadarbības raksturs?

Skola sadarbojas ar pārtikas koledžu Somijā, Pori pilsētā. Notiek apmaiņas programmas, kuru ietvaros skolēni iziet praksi un strādā pārtikas laboratorijās. Ir sadarbība arī ar Nīderlandes mazajiem fermeru uzņēmumiem, uz kuriem pieredzes apmaiņā un praksē dodas skolēni. Ir bijusi sadarbība arī ar Vāciju un Dāniju.

20. Vai varat nosaukt kādus ierobežojumus izglītībai (izglītības pieejamībai, izglītības dokumentu starptautiskajai atzišanai u.c.)?

Nav starptautiski atzīts diploms.

21. Kādas problēmas pastāv izglītības sistēmā Latvijā kopumā (saikne starp izglītību un zinātnisko pētniecību u.c.)?

Kopumā nav sabalansētas teorētiskās zināšanas ar praktiskajām iemaņām, kas, galvenokārt, ir izskaidrojams ar zemu informācijas un zināšanu pārnesi no veiksmīgas ārvalstu pieredzes – pasniedzējiem nav pieejama informācija (piemēram, žurnāls) par jaunākajām tehnoloģijām, metodēm, kā arī mācību metodēm. Pasniedzēji ar augstu profesionalitāti izlīdzas ar savām valodu zināšanām un meklēšanu internetā par jaunāko nozarē, tomēr valodas barjera ir jūtama.

22. Kādas tendences nozares un uzņēmumu attīstībā var ietekmēt jūsu izglītības iestādes piedāvāto izglītības programmu saturu?

Uzņēmumu modernizēšana (automatizēšana) un darba apstākļu uzlabošana, kā arī darba algu straujš pieaugums varētu veicināt skolēnu interesi par nozari. Nozares speciālistu attīstību nodrošināt var tikai profesijas prestiža pieaugums, kas ir pašu uzņēmumu rokās.

23. Vai plānojat ieviest kādas jaunas izglītības programmas turpmāko 5 gadu laikā?

Kaut kas jauns varētu tikt izveidots, bet nekas konkrēts vēl nav izdomāts. Izglītības iestādei ir jādomā, kā pārvarēt zemo pieprasījumu pēc viņu izglītības programmām.

24. Vai plānojat atteikties no kādām izglītības programmām turpmāko 5 gadu laikā?

Šogad tika slēgta Konditora programma, visticamāk, ka gaļas produktu ražošanas meistara palīga programma arī tiks slēgta tuvāko gadu laikā, ja nevarēs nokomplektēt klases.

25. Kādu bruto darba algu gribētu saņemt jūsu izglītības iestāžu absolventi, strādājot pārtikas nozares uzņēmumos?

Beidzēji ir daudz ambiciozāki un vēlas saņemt vismaz Ls 400–500.

26. Kāds ir pārtikas ražošanā strādājošo vidējais atalgojuma līmenis?

Grūti pateikt.

27. Kādas ir Jūsu prognozes par atalgojuma izmaiņām pārtikas ražošanas nozares uzņēmumos tuvākajā laikā?

Grūti pateikt, visticamāk, pieaugs, bet nezinu, par cik.

28. Vai ir atšķirības atalgojuma jomā ražošanas līmenī nodarbinātajiem atkarībā no uzņēmuma atrašanās vietas un strādnieku formālās izglītības?

Atšķirības ir lielas – starp Rīgu, rajonu pilsētām un attālākiem lauku pagastiem. Attiecīgās izglītības kvalifikācija nav priekšrocība algu ziņā, salīdzinot ar strādniekiem bez kvalifikācijas. Šis ir arī viens no iemesliem, kāpēc skolēni neapgūst profesionālo izglītību.

29. Vai pārtikas nozares uzņēmumiem trūkst darbinieki? Kā jūs skaidrotu šīs tendences cēloņus? Kādu darbinieku trūkums izjūtam visās?

Trūkst, bet ražošanas līmenī, kā arī inženieri. Iespējams, tuvākajos gados sāks trūkt arī speciālistu, jo divus gadus LLU nespēja nokomplektēt tehnologu kursu.

30. Kādas ir galvenās pārtikas nozares uzņēmumu problēmas, lai piesaistītu darbiniekus?

Zems prestižs, zemas sociālās garantijas, zemas algas, smagi darba apstākļi. Skolēni labāk izvēlas darīt zemu apmaksātu "papīra" darbu, nekā strādāt smagu fizisko.

31. Kādi faktori nosaka nozares uzņēmumu iespējas piesaistīt darbinieku?

Uzņēmumu vadības nespēja nodrošināt augstākminētās prasības. Uzņēmumiem vajadzētu celt savu prestižu un orientēt savu darbu uz izglītību jau pamatskolas līmenī. T.s. padomju laikos, esot produkcijas deficītam, darbs pārtikas nozarē bija garants pastāvīgai pieejai pārtikas precēm – tagad visu to var nopirkt veikalos.

32. Cik daudz darbiniekiem, kas strādā pārtikas ražošanas uzņēmumos, nav nepieciešamā kvalifikācija (formālā izglītība)?

Grūti pateikt. Katrā ziņā tie ir vairums, jo uzņēmumi pieņem visus pēc kārtas un izglīto uz vietas.

33. Vai starp izglītības iestādēm Latvijā vērojamas reģionālas atšķirības? Ja "jā", tad kādas un kāda ir to ietekme?

Izglītības iestādes cenšas apgādāt lielos uzņēmumos ar darbiniekiem – tādēļ reģiona izglītības iestāžu izglītības programmas ir ļoti atkarīgas no uzņēmumiem reģionā.

Apkopotie rezultāti par kvalitatīvo izpētes metodi – dziļo interviju ar izglītības ekspertu Rīgas Uzņēmējdarbības koledžas (RUK) direktora vietnieci zinātniskajā darbā Līviju Ziemeli

1. Kādas profesijas pārstāvjus gatavo jūsu izglītības iestāde, kādas izglītības programmas piedāvā apgūt?

Pārtikas produktu pārstrādes un ražošanas tehnoloģija (kvalifikācija Pārtikas produktu pārstrādes speciālists – 1. līmeņa augstākā izglītība) un Pārtikas produktu pārstrādes un ražošanas tehnoloģija un iekārtas (kvalifikācija – pārtikas uzņēmuma ražošanas tehniķis), Inženiermehānika (kvalifikācija – aukstuma iekārtu mehāniķis). Pārtikas tehnologiem specializācija iet pēc rotācijas – piemēram, piens un maize, dzērieni un zivis utt. Pārtikas tehnologiem ("lielajiem") visas specializācijas vienam kursam nevar piedāvāt, vienam kursam ir 2–3 specializācijas.

2. Kāda ir jauniešu interese par jūsu piedāvātajām izglītības programmām? Vai jūsu izglītības iestādē ir grupu komplektācijas problēmas? Ja ir – kā Jūs skaidrotu šīs problēmas cēloņus?

T.s. "mazos" ar specializāciju maize, piens, dzērieni nokomplektēt nav problēmu. Ir problēma nokomplektēt zivju un gaļas pārstrādes grupas: nav pievilcīga darba vide – smakas, asinis, mitrums. Bet uzņēmumos ir ļoti liels pieprasījums pēc zivju tehnologiem. Daudzi, stājoties izglītības iestādē, domā, ka mācības būs vienkāršākas, bet izrādās, ka audzēkņiem ķīmijā un fizikā bieži vien ir nepietiekamas zināšanas. Mums nav problēmu nokomplektēt t.s. "saldētāju" (aukstuma iekārtu mehāniķu) grupas.

3. Kā vērtējat ar pārtikas pārstrādi saistīto apgūstamo profesiju prestižu? Kādi tam ir iemesli?

Prestižs nav augsts, jo tas ir pietiekami smags darbs.

4. Cik daudz no jūsu izglītības iestādes absolventiem pēc izglītības iestādes beigšanas aiziet strādāt uz pārtikas nozares uzņēmumiem? Kā Jūs komentētu šo tendenci? Ko dara pārējie?

Aptuveni 50% strādā savā profesijā, 20% turpina mācības dažādās mācību iestādēs, 30% strādā citur. Kopumā no beidzējiem ap 75% saista savu dzīvi ar pārtikas nozari.

5. Kādos ar pārtikas pārstrādi saistītos uzņēmumos strādā jūsu izglītības iestādes absolventi?

Praktiski visos pazīstamākajos uzņēmumos: "Hanzas Maiznīcā", "Rīgas piena kombinātā", "Latvijas Balzamā", "Aldarī", "Brālī", "Kimmelā" u.c.

6. Kāds ir vissvarīgākais kritērijs, lai darba devējs pieņemtu darbā darbinieku ražošanā?

Grūti nosaukt kādu galveno kritēriju.

7. Kādi ir citi svarīgākie kritēriji, lai darba ņēmējs pieņemtu darbā darbiniekus pārtikas uzņēmumos Latvijā (atzīmes izglītības dokumentos, darba prasmju demonstrējums, labas rekomendācijas, prasības pret darba algu, personiskais iespaids, profesionālās prasmes, darba pieredze, svešvalodu zināšanas u.c.)?

Jābūt motivācijai no abām pusēm: kas motivē darbinieku un kā motivēt darbinieku. Alga ir labs motivators. No nosauktajiem pats svarīgākais ir profesionālās prasmes.

8. Kā vērtējat jūsu un citu izglītības iestāžu piedāvāto izglītības programmu atbilstību pārtikas nozares uzņēmumu vajadzībām? Kā Jūs pamatotu savu viedokli?

Kvalifikācijas darbu komisijā ir pārstāvji no darba devēju puses, kas parasti izsaka pozitīvu viedokli par audzēkņu izstrādāto kvalifikācijas darbu līmeni.

9. Kāda ir absolventu zināšanu, prasmju un iemaņu atbilstība nozares darba tirgus prasībām? Kā Jūs pamatotu savu viedokli?

Tas atkarīgs no paša cilvēka, no viņa motivācijas, no grupas. Kopumā studentu ir maz: "mazie" ir 25+, "lielie" – kādi 20.

10. Kas izglītības iestādes beidzējiem trūkst vairāk, kad viņi sāk strādāt pārtikas uzņēmumos: zināšanas, attieksme vai motivācija (profesionālā kompetence, vēlme pilnveidot savu kvalifikāciju, spēja iekļauties kolektīvā u.c.)? Kā jūs skaidrotu šīs tendences iemeslus?

"Mazajiem" – motivācija, "lielajiem" – dažiem arī attieksme.

11. Kā vērtējat izglītības iestādes absolventu pārkvalifikācijas iespējas?

Pārkvalifikācijas iespējas ir – var uzņemt neklātienē, izglītības programmu saturs pieļauj pārkvalifikāciju.

12. Kā vērtējat specializācijas iespējas un nepieciešamību?

Specializācija parādās kvalifikācijas darbā, par kādu tēmu to izstrādā. Šaurāka specializācija nebūtu lietderīga, mums jau tā ir pārāk daudz "šauru tuneļu".

13. Kādas ir nozares darbaspēka tālākizglītības un karjeras izaugsmes iespējas?

Daudzi uzņēmumi neizvirza prasības pēc tālākizglītības vai augstākās izglītības.

14. Vai nosauktie faktori ir nepilnības vai problēmas profesionālās vidējās un arodizglītības iestādēs Latvijā:
- informācijas trūkums par izglītības ieguves iespējām,
  - pārāk plaša specializācija,
  - pārāk šaura specializācija,
  - ierobežota izglītības pieejamība un izvēle reģionos,
  - pārāk novecojusi un neatbilstoša materiāli tehniskā bāze,
  - izglītojošā personāla trūkums (pasniedzēju trūkums, to nepietiekama kvalifikācija),
  - prakses vietu trūkums,
  - praktiskās un teorētiskās apmācības līdzsvara trūkums apmācību programmās u.c.

Problēmas ir šādas: nepietiek līdzekļu, lai iegādātos nepieciešamos materiāli tehniskos līdzekļus, varētu optimizēt un palielināt praktisko darbu stundu skaitu. Izglītotāju netrūkst un viņu kvalifikācija ir atbilstoša, bet daudzi pasniedzēji ir jau gados un jaunus nevar piesaistīt.

15. Vai jūsu izglītības iestādes izglītojamie ir bijušas problēmas atrast prakses vietas?

Praktiski šādu problēmu nav, audzēkņi paši meklē un atrod sev prakses vietas – lai mācītos piedāvāt sevi darba tirgū.

16. Ar kādiem uzņēmumiem jūsu izglītības iestāde sadarbojas prakses vietu nodrošināšanas u.c. jomās?

Ar ļoti daudziem, nosaukumus skat. atbildē uz 5. jautājumu.

17. Kā kopumā vērtējat sadarbību starp darba devējiem un izglītotājiem šādās jomās:
- prakses organizēšanas iespējas,
  - nozares tehnoloģiju izmantošana apmācības procesā,
  - nozares speciālistu iesaistīšana izglītības procesā?

Audzēkņi tehnoloģijas apgūst prakses vietās, nozares speciālisti lasa vieslekcijas.

18. Kādas ir izglītības iestādes un uzņēmumu iespējamās sadarbības formas, iespējamie sadarbības šķēršļi? Kādas ir iespējas tālākajai attīstībai?

Labā ir ideja par uzņēmumu stipendiātiem. Uzskatu, ka ar šādu piedāvājumu jānāk darba devējiem – tam nav nekādu šķēršļu.

19. Vai jūsu izglītības iestādei ir sadarbība ar ārvalstu izglītības iestādēm? Kāds ir šīs sadarbības raksturs?

Sadarbība ir dažādu programmu ietvaros, arī ERASMUS programma.

20. Vai varat nosaukt kādus ierobežojumus izglītībai (izglītības pieejamībai, izglītības dokumentu starptautiskajai atzišanai u.c.)?

Nav problēmu ar augstākās izglītības dokumentu atzišanu, "mazajiem" izsniegtie dokumenti netiek atzīti.

21. Kādas problēmas pastāv izglītības sistēmā Latvijā kopumā (saikne starp izglītību un zinātnisko pētniecību u.c.)?

"Mazajiem" nav nekādas zinātnes un pētniecības. "Lielajiem" var runāt par pētniecību saistībā ar piedāvātajām programmām. Ir projekti par atbalstu pētnieciskajam darbam augstskolā. Mēs varam "pacelt" zinātnisko konferenci, seminārus, izdot rakstu krājumus. Bet mēs nevaram runāt par akadēmisko zinātni.

22. Kādas tendences nozares un uzņēmumu attīstībā var ietekmēt jūsu izglītības iestādes piedāvāto izglītības programmu saturu?

Modernizācija uzņēmumos, jo tad jāapgūst jaunas iekārtas un tehnoloģijas. Informāciju par jaunām tendencēm iegūstam no pārtikas izstādēm un audzēkņu prakses laikā.

23. Vai plānojat ieviest kādas jaunas izglītības programmas turpmāko 5 gadu laikā?

"Lielajiem" – inženiermehāniku (t.s. saldētāji), uzņēmējdarbības vadība.

24. Vai plānojat atteikties no kādām izglītības programmām turpmāko 5 gadu laikā?

Nē.

25. Kādu bruto darba algu gribētu saņemt jūsu izglītības iestādes absolventi, strādājot pārtikas nozares uzņēmumos?

Ir algu atšķirības pa sektoriem. Vidējo, sākot no 300.00 LVL. Taču ir situācijas, kad mūsu izglītības iestādes absolventi strādā par zemāku algu.

26. Kāds ir pārtikas ražošanā strādājošo vidējais atalgojuma līmenis?

Nav precīzas informācijas.

27. Kādas ir Jūsu prognozes par atalgojuma izmaiņām pārtikas ražošanas nozares uzņēmumos tuvākajā laikā?

Atalgojuma līmenis pieaugs, jo valstī paaugstinās minimālais algas apjoms, labiem darbiniekiem jāmaksā pietiekami lielas algas, lai neaizietu prom.

28. Vai ir atšķirības atalgojuma jomā ražošanas līmenī nodarbinātajiem atkarībā no uzņēmuma atrašanās vietas un strādnieku formālās izglītības?

Iespējams, ka atšķirības ir, jo tālāk laukos, jo mazākas algas.

29. Vai pārtikas nozares uzņēmumiem trūkst darbinieki? Kā Jūs skaidrotu šīs tendences cēloņus? Kādu darbinieku trūkums izjūtams visās?

Visvairāk trūkst t.s. "vienkāršo" darbu darītāji.

30. Kādas ir galvenās pārtikas nozares uzņēmumu problēmas, lai piesaistītu darbiniekus?

Zems prestižs un algu līmenis.

31. Kādi faktori nosaka nozares uzņēmumu iespējas piesaistīt darbinieku?

Karjeras izaugsmes iespējas, modernas tehnoloģijas, alga, ļoti smags darbs (maiņu darbs).

32. Cik daudz darbiniekiem, kas strādā pārtikas ražošanas uzņēmumos, nav nepieciešamā kvalifikācija (formālā izglītība)?

Tehnologiem ir, t.s. "vienkāršā" darba darītājiem pamatā nav atbilstoša formālā izglītība.

33. Vai starp izglītības iestādēm Latvijā vērojamas reģionālas atšķirības? Ja "ja", tad kādas un kāda ir to ietekme?

Prakses vietas vieglāk ir sarunāt Rīgā.

Pasūtītājs: Izglītības un zinātnes ministrija
Mākslinieciskais dizains un datorgrafika: Gatis Greibers
Redaktore: Silvija Siliņa
Kompaktdiska ieraksta nodrošinājums: SIA ENIX